

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1931

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",—ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ, 8^Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΥΔ ΠΤΕ Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

πὸν τῶρα τόσο ἀνέλιπτα τὸ ξαναζοῦσα, —
 δταν, κοντά, πολὺ κοντά στὸ μαγουλό μου,
 ἔνωσα μιὰ ζεστή ἀντρίκια πνοή, καὶ μιὰ
 φωνή πὸν χαίδευε τ' αὐτί μου μὲ ἀπαλο-
 σύνη λέγοντάς μου :

— Τώρα σὲ συγχωρῶ !

.

 Θέλετε νὰ μάθετε καὶ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς
 ἱστορίας; Μὰ θὰ τὸ μαντεύετε : Σὲ δυὸ μῆ-
 νες παντρευτήκαμε καὶ σήμερα εἶμαι ἡ κυ-
 ρία Βύρωνος Τέλλη !

ΑΝΘΟΥΛΑ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ὅ, τι πρέπει ν' ἀποφεύγη κανεὶς στὰ ζη-
 τήματα τῆς Τέχνης εἶναι βέβαια οἱ δογμα-
 τισμοὶ καὶ γενικὰ οἱ ἀξιωματικὲς διατυπώ-
 σεις. Μολαταῦτα, ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ κανό-
 νες, πού ὅσο καὶ νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ μὴ τοὺς
 παραδεχθῆ ἢ νὰ τοὺς κλονίσῃ, δὲ θὰ τὸ
 κατορθώσῃ, γιατί τοὺς ἔχει πιά ἐπιβάλλει ἡ
 μακρὰ διαπίστωση τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀλήθεια
 τῆς πραγματικότητος σὲ μιὰν ἀναγνώριση
 ἀπὸ ὄλους ὅσοι διαθέτουν, ἐννοεῖται, καὶ τὴν
 ἀπαιτούμενη ἐμπειρία, μὰ καὶ τὴν ὀρθὴ αἰ-
 σθησι. Ἐνας τέτοιος κανόνας εἶναι κι' αὐτός
 πὸν καθορίζει ὅτι τὸ ποιητικὸ περιεχόμε-
 ο' ἓνα ποίημα εἶναι ἄλλο πρᾶμα ἀπὸ τὴ
 φόρμα του, κι' ὅτι αὐτὸ πὸν συνιστᾷ τὸ ποίη-
 μα δὲν εἶναι τὸ ποιητικὸ του αὐτὸ περιεχό-
 μενο, ἀλλὰ ἡ φόρμα του καὶ μόνον αὐτή.
 Δὲν μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ διευκρί-
 νιση τῆς λέξης «φόρμα», μὰ καὶ εἶναι φα-
 νερό πὸς μ' αὐτὴ θέλω νὰ σημάνω τὴν κα-
 θιερωμένην φόρμα τοῦ ποιήματος—στίχος,
 μέτρο, ρυθμός, ἄρμονία, σύνθεση. Χωρὶς,
 λοιπόν, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ
 ποίημα, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ καὶ βιολί
 χωρὶς τίς χορδές, τὸ σκάφος, τὰ κλειδιά καὶ τὸ
 δοξάρι—γιὰ νὰ μεταφέρω ἐδῶ μιὰ σχετικὴ
 φράση ἀπὸ τὸν πρόλογο τῆς ποιητικῆς συλ-
 λογῆς τοῦ γράφοντος «Μυστικὴ Φωνή». Ἐ-
 νας ὅποιοςδήποτε ἄνθρωπος μπορεῖ μιὰ χαρὰ
 νὰ ἔχῃ ποιητικὲς σκέψεις, ἰδέες, αἰσθήματα
 καὶ ὅλα αὐτὰ σ' ἓνα βαθμὸ ἀξιόλογο. Ὅταν
 ὅμως δὲν μπορῆ νὰ τὰ ἐκφράσῃ καὶ «ποιη-
 τικῶς», μὲ τὴν ἐννοια πὸν δίνεται παραπάνω
 στὴ λέξη, τότε δὲ μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ καὶ
 ποιητής. «ἀπαράλλαχτα ὅπως ἡ πιδὸ σημαν-
 τικὴ ἐπίδοση γενικὰ στὴ μουσικὴ δὲν σχημα-
 τίζει τὸ βιολονίστα, μὰ κείνο πὸν τὸν κάνει
 ἀξιο τοῦ τίτλου του εἶναι τὸ πὸς χειρίζεται
 τὸ δοξάρι του». (Κι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν πρόλογο
 τῆς «Μυστικῆς Φωνῆς»).

Ἀπὸ τὴν ἐκφραση συνεπῶς θὰ γνωρίσου
 με τὸν ποιητὴ κι' ἀπ' αὐτὴ θὰ τὸν βαθμολο-
 γήσουμε. Καὶ φυσικά, ὁ ποιητὴς στὸ σημεῖο
 αὐτὸ πρέπει νὰ στρέφῃ τὸ μεγαλύτερο μέρος
 τῆς προσοχῆς του, ἀν θέλῃ νὰ εἶναι ἀπὸ
 ὕψος τῆς ἀποστολῆς του ὡς λογοτέχνου-
 τραγουδιστοῦ, ὡς «ἐκφραστοῦ» καὶ διερμη-
 νευτοῦ τῶν ὄσων οἱ ἄλλοι δὲν μποροῦν νὰ
 ἐκφράσουν, νὰ «μορφοποιήσουν» καὶ νὰ τρα-
 γουδήσουν. Δηλαδή χωρὶς τὴν ἀνάλογη μορ-
 φὴ καὶ σύνθεση, χωρὶς ἐκφραστικὴ τέχνη,
 οὔτε ποίημα μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε κανέ-
 να λογοτέχνημα.

Ἐπάνω στὴ βασικὴν αὐτὴν οὐσία τῆς ὑπό-
 στασης τοῦ ποιήματος, πὸν εἶναι ἡ «ἐκφρα-
 ση», ὁ ποιητὴς εἶναι—ὅπως σημειώνεται καὶ
 παραπάνω—ὕποχρεωμένος ν' ἀσκῆ, νὰ καλ-
 λιεργῆ καὶ νὰ γυμνάξῃ μὲ κάθε τρόπο τὴ
 δύναμή του. Κι' ἀκόμα, δικαίωμά του εἶναι
 νὰ μὴν ἀρκῆται καὶ νὰ μὴ μένῃ ἐκνοποιη-
 μένος ἀπὸ τὰ καθιερωμένα, ἀλλὰ ν' ἀναζητῆ
 νέους ἐκφραστικὸς τρόπους ἢ μιὰ δυνατὴ
 τελειοποίησι τῶν τρόπων πὸν μᾶς ἐδόθησαν.

Μιὰ παρόμοια τάση ἔκαμε καὶ τὸν γρά-
 φοντα νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέα τῆς σύνθεσης
 σχηματικῶν ποιημάτων, στὰ ὁποῖα ἡ μέσρ
 τῆς στιχουργίας ἐκφραστικὴ προσπάθεια κα-
 λεῖ σ' ἐπικουρία ἐπίσης ἐκφραστικὴ τὸ σχή-
 μα, πὸν βρίσκεται βέβαια σὲ μιὰν ἀνταπό-
 κριση μὲ τὸ νοητικὸ ἢ αἰσθηματικὸ περιεχό-
 μενο τοῦ ποιήματος. Μάλιστα σὲ μερικὰ του
 σχηματικὰ ποιήματα ἐπλάτυνε τὴν προσπά-
 θειά του κι' ἐπάσχιζε νὰ ἐπιτύχῃ ἓνα στενό-
 τερο σύνδεσμο περιεχομένου, στιχουργίας καὶ
 σχήματος, δηλονότι ἓνα συμβᾶδισμα τῆς ἐσω-
 τερικῆς κίνησης καὶ ἀνέλιξης τοῦ ποιήματος
 μὲ τὴν ἐξωτερικὴ διαγραφὴ τοῦ σχήματος
 («Μάταιες ἰσκέψεις» — «Μιὰ γέφυρα στὸν ἔ-
 ρωτα» — «Ὡ πὸς καίεις, ἀνάγκη» καὶ ἄλλα).

Ὅταν δημοσιεύθηκε ἡ πρώτη σχηματικὴ

συλλογὴ τοῦ γράφοντος «Σχήματα», πολλοὶ ἐξαφνίσθησαν—πράγμα ποῦ ἐξάπαντος δὲν θὰ ἐγινότανε, ἂν ἤθελαν νὰ σκεφθοῦν ὅτι στίς καθημερινές μας προφορικές ἀφηγήσεις καὶ συνομιλίες συχνὰ ἀναγκάζομαστε νὰ ζητοῦμε ἐκφραστικὴ ἐπικουρία ἀπὸ διάφορα ὄχι μονάχα «σχήματα λόγου», ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ σχήματα, γιὰ νὰ γίνωμε περισσότερο ἀντιληπτοὶ καὶ ἐμπαντικώτερα ἐκφραστικοί. Μερικὰ πρόχειρα παραδείγματα: «Αὐτὸ τὸ νέο μου ἦρθε σὺν κεραμίδα» — «Ἡ ψυχὴ μου τρέμει σὺν τῷ φάρι» — «Τοῦ τὰ εἶπα τσεκουράτα». Κάτι παρόμοιο ἔκαμε καὶ ὁ γράφων στὰ σχηματικὰ του τραγούδια, μὲ τὸ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ σχήματα ὄχι πιὰ μ' ἕναν τρόπο φραστικὸ μονάχα, ὅπως στὰ παρὰπάνω λαϊκὰ παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ σχετικὴ σχηματικὴ διάταξη τῶν στίχων, δηλαδὴ ἐναργέστερα. Κι' ἔτσι ἐπεδίωξε, κοντὰ στὰ ἄλλα του ἐκφραστικὰ μέσα, καὶ τὴν ἀμεση μεσολάβηση τῆς δράσης ἐπάνω στὸ σχῆμα (κι' ὄχι μονάχα μέσῳ τῆς φαντασίας), τῆς δράσης ὡς μέσου πληρέστερης ἐκφρασης καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἀναγνώστη του.

Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχη ποιητὴς καὶ γενικὰ λογοτέχνης ποῦ δὲν ἔχει μεταχειρισθῇ καὶ δὲ μεταχειρίζεται — πολὺ συχνὰ μάλιστα—διάφορα σχήματα (μὲ φραστικὴ, ἐννοεῖται, ἀποτύπωση) καὶ γιὰ τὴν ἀρτιώτερη καλλιτεχνικὴ ὑψωση τοῦ λόγου του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πληρέστερη ἐκφραση τῶν σκέψεων ἢ τῶν συναισθημάτων του. Ὁ Σκιτωδριάνδος λέγει στὸν «René»: «Une haute colonne se montrait seule debout dans un désert, comme une grande pensée s'élève, par intervalles, dans une âme que le temps et le malheur ont éprouvée». Κι' ὁ Λαμαρτίνος στὸ «L' occident»: :

Et tout disparaissait ; et mon âme oppressée,
Restait vide et pareille à l'horizon couvert ;
Et puis il s' élevait une seule pensée
Comme une pyramide au milieu du désert.

Αὐτὴ τὴ στιγμή θυμίζομαι ἀκόμη τὴν κατὰχρησιν φραστικῆς διαγραφῆς σχημάτων καὶ παραστάσεων, ποῦ κάνει ὁ Ἑρ. Μπέρξον στὴ «Δημιουργὸ ἐξέλιξή» του, γιὰ νὰ καταστήσῃ σαφέστερες τίς φιλοσοφικές του ἰδέες.

Ἄλλα παραδείγματα δὲν χρειάζονται ἐπάνω στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, ποῦ εἶναι τόσο γνωστὴ σ' ὅλους — ἐπάνω στὴν ἀναμφισβήτη-

τητὴ ἀλήθεια ὅτι τὸ σχῆμα μπορεῖ νὰ βοηθῇ παντοῦ καὶ πολὺ περισσότερο στὴν Τέχνη, ποῦ δὲν θὰ ἦταν κανεὶς μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ἂν ἔλεγε, πῶς δὲν εἶναι κι' αὐτὴ ἡ ἴδια παρὰ ἕνα Σχῆμα — ἕνα ἀνώτερης ὁμορφιάς πνευματοχάρακτο σχῆμα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει, ἐκανοποιημένος αἰσθητικὰ, τίς διανοητικές του ἀνησυχίες καὶ τοὺς ψυχικούς του πόνους ἢ γλυκασμούς.

* *

Ὁ γράφων, ὅταν συνέθετε τὰ σχηματικὰ του ποιήματα, δὲν ἐφκντάσθηκε βέβαια ὅτι ἐπραγματοποιοῦσε τὸν τετραγωνισμό τοῦ κύκλου, οὔτε ὅτι ἐκατάφερνε μιὰν ἀνάδραση στὸν Ἄρη. Ἦθελε μόνο νὰ γράψῃ ποιήματα σὲ μιὰ τεχνολογία, ποῦ τὴν ἐθεωροῦσε ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴν ποίηση. Ὅσο γιὰ τὴν ἐπιδράσειον ἢ τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς τεχνολογίας αὐτῆς δὲν πολυσκοτίζεται, γιὰτί ξέρει καλὰ, καὶ μαζί του ὅλοι οἱ παροικούντες τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς Τέχνης, ὅτι γιὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ μόνος ἀμερόληπτος καὶ ἀρμόδιος κριτῆς εἶναι ὁ Χρόνος. Ὁ ἴδιος χρόνος ποῦ θὰ κυρώσῃ ἢ θὰ διαψεύσῃ καὶ τὴ ρῆσιν τοῦ Ὁσκάρ Οὐάιλντ, ποῦ ἐπροφήτευσεν ὅτι ἡ σύνθεσις ποιημάτων θὰ ἐξελιχθῇ σ' ἕναν τρόπο «ὀπτικό».

Τὰ σχηματικὰ ποιήματα ποῦ περιέχονται στίς συλλογές τοῦ ὑποφαινόμενου «Σχήματα», «Μυστικὴ Φωνή», «Totum Habita», δὲν εἶναι τὰ μόνα ποῦ ἔχουν γραφῆ στὴ σχηματικὴ τεχνολογία, καθὼς βέβαια εἶναι γνωστὸ σὺν τὸν παρεκλουθόντων τὴν ποίηση. Κι' ἄλλοι ἔχουν γράψῃ σχηματικὰ ποιήματα. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ὁ Θεόκριτος ἔχει γράψῃ στὸν Πᾶνα ἐπίγραμμα, τοῦ ὁποῖου οἱ στίχοι σχηματίζουν σύριγγα — τὴ σύριγγα τοῦ Πανός. («Σύριγγ' οὔνομ' ἔχεις, ἄδει δέ σε μέτρα σοφίας...»). Τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ ἀρχίζει μὲ δακτυλικὸ ἐξάμετρο καὶ καταλήγει μὲ δακτυλικὸ δίμετρο. Ἐπίσης ἔχουν γράψῃ ποιήματα μὲ σχήματα αὐγῶν, πετρῶν κ.λ.π. ὁ Σιμμίας ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Δοσιάδας ὁ Ρόδιος. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν στίχους ἐπάνω σὲ σχήματα σταυρῶν, ποτηριῶν καὶ ἄλλων σχημάτων. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοί.

Καὶ στὴ μουσικὴ ἀκόμη ἔχομε παραδείγματα σχηματικῶν ἀποδόσεων. Ἔτσι σ' ἕνα

μουσικό μοτίβο του Βάγνερ, ή κατιούσα διαδοχή τών φθόγγων συμβολίζει τὸ κατέβασμα τῆς λόγχης ἀπὸ τὸν Λογχοφόρο — μιὰ κίνηση ποὺ ἐσήμαινε τὴν ἐπίτευξη τελικῆς συμφωνίας καὶ τὸ κλείσιμο συμβολαίου. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ὑπάρχει σὲ μιὰ κριτικὴ μελέτη τοῦ κ. Γ. Λαμπελὲτ «Περὶ Μουσικῆς καὶ Ποιήσεως», ποὺ πάλι δηλώνει ὅτι τὴν ἐπήρε ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Α. Ποχάμμερ «Τὸ δακτυλίδι τῶν Νίμπελοϋγκεν».

Ἐκ τῶν Γάλλων ἀναφέρω τὸν γνωστὸ συγγραφέα καὶ ποιητὴ Guillaume Apollinaire: ἡ συλλογὴ τοῦ «Calligrammes» περιέχει ἀρκετὰ σχηματικὰ ποιήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως τὰ περισσότερα παρουσιάζουν ἕνα ἀλλόκοτο μπερδεμα καὶ διαβάζονται ὄχι εὐχάριστα. Καὶ ἄλλους θὰ εἶχε νὰναφέρῃ κανεὶς.

Τελειώνοντας ἐδῶ, δὲν κρίνω ἄσκοπο νὰ

μεταφέρω ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὰ «Προλογικὰ σημειώματα» τῆς συλλογῆς «Ξανατονισμένη Μουσικὴ» (1930) τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμά, ποὺ γράφει: «Ὁ Καλλιτέχνης, ὅποιο ὄλικὸ κι' ἂν κατεργάζεται, καὶ μιμεῖται καὶ νεωτερίζει. Δὲν ἀπορρίπτει τὸ παλαιό, γιατί παλαιὸ εἶναι, μήτε τὸ νέο γιατί εἶναι νέο, μὰ συμβουλευέται μέσα του κάτι τι αἰώνια ἐπίκαιρο. Καθὼς ὁ Λεονάρδος Νταβίντσι μεγαλοστόχαστα εἶχε συνταιριάσει ποιητικὴ καὶ μηχανικὴ, στὴ συνείδησή του πρέπει νὰ ἴχη καὶ ὁ ποιητὴς πὼς εἶναι ἀξεχώριστα Καλλιτέχνης καὶ Γεωμέτρης, πὼς ἡ ἔμπνευση μπορεῖ νὰ εἶναι «πνεῦμα κατερχόμενον ἐν εἶδει περιστέρως», ἀλλὰ εἶναι μαζί κι' ἕνας διαθήτης κι' ἕνας χάρακας, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἡ συνεργασία ὄλων τῶν δυνατοτήτων — εἶναι τοῦ συρμοῦ ἢ λέξευ — ποὺ τὸν δλοκληρώνουν τὸν ἄνθρωπο».

ΠΟΤΗΣ ΨΑΛΤΗΡΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ — ΠΟΡΤΟ-ΡΑΦΤΗ

Φέρνω ἀπὸ χθὲς μὲς στὴν ψυχὴ πλούτια ὡμορφιάς γιὰ Σένα,
ὄσα στοῦ ἡλίου ἐλάμπανε τὸ ζωντανὸ τὸ φῶς,
κι' ὄσα στ' ἀσῆμι ἐφάνταζαν τοῦ φεγγαριοῦ λουσιμένα
κι' ἀγκάλιαζε ὁ μαγιάτικος, καθάριος οὐρανός.

Φέρνω γαλήνη φωτεινὴ ἀπὸ τ' ἀκροθαλάσσι
ποὺ τὸ κρῶϊ μᾶς κράτησε μὲ τὴ χρυσὴ ἀμμουδιά,
τοὺς βράχους του, ποὺ ἐρχότανε χαϊδευτικὰ νὰ σπάση
τὸ κῆμα ταξιδιάρικο ἀπὸ πλάτια μακρυνά.

Φέρνω ἀπ' τὸ φῶς, ποὺ ἐγέμισε σὰ θάμμα τὴν ψυχὴ μου,
τὴν ὥρα ποὺ ἀναλάμπανε ἀπ' τὴν ψηλὴ κορφὴ
τόσα βουνὰ καὶ πέλαγα, κι' ἀπ' τὴ συγκίνησή μου
ποὺ ἀμίλητη μ' ἐκράτησε σ' εὐλαβικὰ σιωπῇ.

Μὰ πῶς ποὺ νοιώθω ἀξέχαστο μὲς στὴν ψυχὴ νὰ μένη
πάνω ἀπ' τὸ μῦρο τοῦ βουνοῦ, τοῦ πύκου τὴ δροσιά,
σάν ὑπερκόσμιον ὄνειρο σὰ νύχτα μαγευμένη
τ' ἀσῆμι εἶναι ποὺ πλημμύριζε ἡ νυχτιά!

Ἄσῆμι! λάμψη μαγικὴ! πὼς πότιζε τὴν πλάση!
πὼς ἔλουζε τῆς θάλασσας τὰ ὀλόστρωτα νερά!
πὼς τὴν ψυχὴ μας νοιώθαμε πὼς εἶχε ξεποστάσει
κι' ἀνέβαζε μὲ διάπλατα, φωτόλουστα φτερά!

ΜΑΡ-ΜΑΚΡΗ